

European Norms in the Hungarian Victim Protection

A COVID 19 pandémia rámutatott, hogy hiába garantálja szilárd szabályrendszer az áldozatok jogait az Európai Unióban, válsághelyzetekben további védelemre és hatékonyabb végrehajtásra van szükség. Az Európai Unió 2020-as áldozatjogi stratégiája kiemeli, hogy a gyermekek, az idősek, a nemi alapú erőszak, a családon belüli erőszak és a rasszista vagy homofób gyűlölet-bűncselekmények áldozatai, a terrorizmus áldozatai, a fogyatékosokkal élők még kiszolgáltatottabbak, sérülékenyebbek, mint általában az áldozatok. Az Európai Unió 2021-es gyermekjogi stratégiája igyekszik a gyermekek kiszolgáltatott, sérülékeny helyzetére sajátos, további védelmet és garanciát biztosítani. 2022-ben állásfoglalás született arról, hogy a tagállamok tegyenek lépéseket a büntető- és polgári ügyek összekapcsolására, így elkerülve bírósági és más jogi határozatok közötti, a gyermekekre nézve káros ellentmondásokat.

Domokos Andrea intézetvezető egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Tanszéke

Domokos Andrea

Európai normák a magyar áldozatvédelemben

Bevezető

A COVID19 pandémia többek között arra hívta fel a figyelmet, hogy a családon belüli erőszak felnőtt és gyermek áldozatainak helyzetét újra kell gondolni, jogaik gyakorlását rugalmasabbá, az eljárásokat akár online módon megtarthatóvá kell tenni. Ennek érdekében született meg 2020-ban az áldozatok jogairól szóló első uniós stratégia és 2021-ben a gyermekjogi stratégia.¹ Ezen stratégiák nyilvánvalóvá teszik, hogy további védelemre, illetve a már létező jogi szabályozás hathatósabb érvényesítésére van szükség, figyelemmel a „lockdown” okozta új élethelyzetekre is. Az áldozatjogi stratégia ki is tér arra, hogy a Covid19 pandémia hatással volt a családon belüli erőszak, a gyermekek szexuális zaklatása, a kiberbűnözés, valamint a rasszista és idegengyűlölő gyűlölet-bűncselekmények terjedésére. Emiatt különösen fontos, hogy az áldozatok támogatására és védelmére szolgáló keret válsághelyzetekben is helyt álljon. A gyermekjogi stratégia pedig felhívja a figyelmet arra, hogy nagy a látencia a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében.

Az áldozatokkal kapcsolatos egyes nemzetközi dokumentumok

Jelentős lökést adtak az áldozatok jogainak elismerésében és elismertetésében a nemzetközi szervezetek állásfoglalásai és határozatai, amelyek ajánlásul szolgáltak a szervezetekhez

¹ New Victims' Rights Strategy 2020-2025

Az Európai Bizottság 2020. június 24-dikén előterjesztette az áldozatok jogairól szóló első uniós stratégiát, amely azt hivatott biztosítani, hogy a bűncselekmények valamennyi áldozata teljes mértékben érvényesíthesse jogait, függetlenül attól, hogy az EU mely részén történt a bűncselekmény.

EU Strategy on the Rights of the Child 2021

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK Az EU gyermekjogi stratégiája
COM/2021/142 final

tartozó államok számára, és irányt mutattak az igazságszolgáltatás reformjának kidolgozásához.²

A vonatkozó ENSZ Deklaráció³ az alapja valamennyi későbbi áldozat-fogalomnak:

1. Az áldozat azokat a személyeket jelenti, akik egyénileg vagy közösen – sérelmet szenvedtek, beleértve a testi vagy szellemi sérülést, érzelmi szenvedést, gazdasági veszteséget vagy alapvető jogaik lényeges csorbítását olyan cselekmények vagy mulasztások által, amelyek sértik a tagállamokban érvényes büntetőtörvényeket, beleértve a hatalommal való bűnös visszaélést tilalmazó törvényeket.

2. Az egyén ezen Nyilatkozat alapján áldozatnak tekinthető, függetlenül attól, hogy az elkövetőt azonosították vagy letartóztatták, vád alá helyezték vagy elítélték-e, valamint tekintet nélkül arra, hogy az elkövető és az áldozat között létezik-e családi kapcsolat. Az áldozat fogalma magába foglalja, ahol helyénvaló a közvetlen áldozat közeli családját és eltartottait, valamint az olyan személyeket, akik a veszélyben lévő áldozat megsegítését, illetve az áldozattá válás elhárítását célzó beavatkozás során szenvedtek sérelmet.

3. Az itt foglalt rendelkezések alkalmazandók mindenkire, bármiféle megkülönböztetésre fajra, színre, nemre, korra, nyelvre, vallásra, nemzetiségre, politikai vagy egyéb véleményre, kulturális hiedelmekre vagy gyakorlatokra, vagyonna, születésre vagy családi állapotra, etnikai vagy társadalmi származásra és rokkantságra tekintet nélkül.

Az Európai Unió is ebben az időben, az 1980-as években kezdett az áldozati érdekekre és jogokra fókuszálni. Az egyik fontos dokumentum Az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról szóló európai egyezmény volt.⁴ Az első áldozat-fogalmat azonban csak két évtizeddel később, a 2001-es kerethatározatban tette közzé Európa Tanács.⁵ A definíció szerint „áldozat az a természetes személy, aki valamely tagállam büntetőjogába ütköző cselekmény (tevékenység vagy mulasztás) közvetlen következményeként sérelmet, így különösen testi vagy szellemi (mentális) sérülést, érzelmi szenvedést vagy gazdasági veszteséget szenvedett.”

Egy évtizeddel később született meg az áldozatjogi irányelv, amely fel is váltotta a kerethatározatot.

Az EU irányelve a bűncselekmények áldozatainak jogairól, támogatásáról és védelméről⁶

² CZINE Ágnes Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája 276 p. PhD (Disszertáció) 2011, 73-74.o.

³ 40/34. Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. 29. november 1985. 40./34 sz., „Deklaráció a bűncselekmény és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságtétel alapvető elveiről”

⁴ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes Strasbourg, 24.XI.1983

⁵ Council Framework Decision 2001/220/JHA of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings. Az Európa Tanács 2001. március 15-én elfogadott 2001/220/JHA kerethatározata a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról

⁶ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing

minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA

Az EU áldozatjogi irányelve szerint az „áldozat” az olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt; illetve áldozatnak minősülnek a közvetlenül bűncselekmény következtében életét vesztett személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek. Az irányelv minimumszabályokat állapít meg a bűncselekmények áldozatainak jogaira vonatkozóan, és jelentősen megerősíti az áldozatok és családtagjaik tájékoztatáshoz és védelemhez való jogát.

Előrelépés annak kinyilvánítása, hogy a gyermekek érdekei mindenképp felett állnak az Európai Unió Alapjogi Chartájával és az ENSZ 1989. november 20-án elfogadott gyermekjogi egyezményével összhangban. Az irányelv minden 18. életévét be nem töltött személyt „gyermek”-nek tekint. A gyermek áldozatokat az ezen irányelvben meghatározott jogokkal teljes mértékben rendelkező áldozatokként kell figyelembe venni és kezelni, valamint biztosítani kell számukra, hogy ezen jogokat olyan módon gyakorolhassák, amely figyelembe veszi az önálló véleményalkotásra való képességüket.⁷

Az áldozatok közötti differenciálás lehetővé teszi, hogy a különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő áldozatok személyre szóló segítséget kapjanak. Ennek érdekében figyelembe kell venni az áldozatok sajátos szükségleteit, az elszenvedett sérelem súlyát, valamint az áldozatok, az elkövetők, a gyermekek és szélesebb társadalmi környezetük közötti kapcsolatot is. A segítő

Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

⁷ ENSZ 1989. november 20-án elfogadott gyermekjogi egyezmény, 24. cikk A gyermek áldozatok védelemhez való joga a büntetőeljárás során

(1) ...a tagállamok biztosítják, hogy amennyiben az áldozat gyermek, a bűnügyi nyomozás során a gyermek áldozat valamennyi kihallgatásáról audiovizuális felvétel készülhessen, és e rögzített kihallgatások bizonyítékként felhasználhatók legyenek a büntetőeljárás során;

bűnügyi nyomozás és a per során az illetékes hatóságok – az áldozatoknak az adott büntető igazságszolgáltatási rendszerben betöltött szerepével összhangban – speciális képviselőt nevezzenek ki a gyermek áldozat számára, amennyiben a nemzeti jognak megfelelően a szülői felügyeleti jogot gyakorló személyeket – a köztük és a gyermek áldozat közötti érdekellentét miatt – kizárták a gyermek áldozat képviselőéből, vagy amennyiben a gyermek áldozatnak nincs kísérelője, illetve elszakadt a családjától;

amennyiben a gyermek áldozat ügyvéd igénybevételére jogosult, a gyermek jogosult jogi tanácsadásra és a nevében eljáró jogi képviselőhöz azokban az eljárásokban, amelyekben érdekellentét áll vagy állhat fenn a gyermek áldozat és a szülői felügyeleti jogot gyakorló személyek között.

Az első albekezdés a) pontja szerinti audiovizuális felvételekre és az azok felhasználására vonatkozó eljárási szabályokat a nemzeti jog határozza meg.

(2) Amennyiben az áldozat életkora bizonytalan, és okkal feltételezhető, hogy az áldozat gyermek, akkor ezen irányelv alkalmazásában az áldozat gyermekkorúságát vélelmezni kell.

szakszolgálatok által nyújtandó támogatások fajtái között szerepelnek a gyermekek, mint közvetlen vagy közvetett áldozatok számára kialakított specifikus szolgáltatások is.

Az irányelv felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermek áldozatok esetében nagy arányban fordul elő a másodlagos és ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés, valamint a megtorlás. Ezeknél az áldozatoknál arra kell készülni, hogy különleges védelmi intézkedésekre lesz szükség. Az áldozatok eljárással kapcsolatos aggályait és félelmeit döntő tényezőként kell figyelembe venni annak megállapításakor, hogy szükségük van-e bármilyen külön intézkedésre.

Blackstock már ekkor hangsúlyozta, hogy a szakemberek képzésére és az áldozatsegítő szolgálatoknak adott anyagi támogatásra kell fókuszálni.⁸ Az áldozatjogi stratégia hasonlóképpen közelíti meg 2020-ban a kérdést.

Új áldozatjogi stratégia 2020-2025

A COVID 19 pandémia alatt tapasztaltak is bebizonyították, hogy hiába garantálja szilárd szabályrendszer az áldozatok jogait, a gyakorlati megvalósítás nem egyértelmű. A pandémia alatt az is nyilvánvalóvá vált, hogy válsághelyzetekben is helytállni képes áldozatvédelmi rendszer és pénzügyi keret szükséges. Javítani szükséges az uniós szabályok gyakorlati alkalmazását a tagállamokban, akár azon az úton, hogy az Európai Bizottság javaslatokat fog előterjeszteni e szabályok további szigorítása érdekében.

Az Európai Bizottság 2020. június 24-dikén előterjesztette az áldozatok jogairól szóló első uniós stratégiát⁹, amely azt hivatott biztosítani, hogy a bűncselekmények valamennyi áldozata teljes mértékben érvényesíthesse jogait, függetlenül attól, hogy az EU mely részén történt a bűncselekmény. A stratégia két fő célja a következő: egyrészt azt kell elérni, hogy valamennyi áldozat jelentse be a bűncselekményeket, kérjenek kártérítést, másrészt el kell érni, hogy az áldozatok jogaival foglalkozó valamennyi érintett szereplő együttműködjön. Magyarországon is ezek a fő kérdések: a látencia, illetve a hatáskörrel rendelkező szervek a jelzési és együttműködési kötelezettségük ellenére „elbeszélnek” egymás mellett, egymás munkáját nem segítik, bürokratikus módszereikkel inkább a másodlagos viktimizációt idézik elő, mintsem az áldozat helyzetének anyagi, társadalmi, mentális és lelki rendeződését.

Mazzucato 2018-ban kiemeli, hogy fokozottan figyelni kell arra, hogy a különleges bánásmódot igénylő sértettek: a gyermekek, a nemi erőszak áldozatai, az emberkereskedelem áldozatai képesek legyenek a büntetőeljárásban a jogaikat érvényesíteni és a megfelelő támogatást kapják meg.¹⁰

A stratégia öt fő prioritást határoz meg.

⁸ BLACKSTOCK, Jodie Protecting Victims: EU competences and mechanisms for safeguards Symposium: 'Legal Perspectives on the Victim' Nottingham Trent University 19 December 2012. [serviceshttps://files.justice.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/06172427/Protecting-Victims-EU-Competences-and-mechanisms-for-safeguards.pdf](https://files.justice.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/06172427/Protecting-Victims-EU-Competences-and-mechanisms-for-safeguards.pdf) (letöltve 2022. augusztus 2.)

⁹ New Victims' Rights Strategy 2020-2025

¹⁰ MAZZUCATO, Claudia: Victims of Corporate Violence in the European Union: Challenges for Criminal Justice and Potentials for European Policy. in Gabrio Forti (editor In Chief, G. F. (. I. C., Claudia Mazzucat, C. M., Arianna Viscont, A. V., Stefania Giavazzi (editors, S. G. (. (ed.), Victims and Corporations: Legal Challenges and Empirical Findings, Wolters Kluwer - CEDAM, Milano, Padova 2018: 21- 68 [<http://hdl.handle.net/10807/115475>] (letöltve 2022. augusztus 2.)

1. Hatékony kommunikáció az áldozatokkal és biztonságos környezet biztosítása a bűncselekmények bejelentéséhez. Ehhez kapcsolódóan figyelemfelkeltő kampányt is indít az Európai Bizottság, mert túl gyakran fordul elő, hogy az áldozatok nincsenek tisztában jogaikkal vagy az elkövetőtől való félelmük, illetve az esetleges negatív következmények miatt tartanak a bűncselekmény bejelentésétől. A cél előmozdítani a sajátos igényekkel rendelkező áldozatok szakszerű támogatását és védelmét.
2. A legkiszolgáltatottabb áldozatok védelmének és támogatásának javítása. Míg valamennyi áldozat kiszolgáltatott helyzetben van, addig a gyermekek, az idősek, a nemi alapú erőszak, a családon belüli erőszak és a rasszista vagy homofób gyűlölet-bűncselekmények áldozatai, a terrorizmus áldozatai, a fogyatékossgal élők még kiszolgáltatottabbak, sérülékenyebbek. A tagállamoknak az ő számukra szakosodott támogató szolgáltatásokat kell létrehozniuk.
3. Az áldozatok kártérítéshez való hozzáféréseinek megkönnyítése. Mivel sok tagállamban nehézkes az áldozatok kártérítéshez való hozzáférése, a stratégia keretében a Bizottság értékelni fogja a kártérítésre vonatkozó uniós jogszabályokat. Ha szükségesnek mutatkozik, a Bizottság intézkedéseket fog javasolni a pénzügyi keret kiegészítésére.
4. Az áldozatok jogaival foglalkozó szereplők közötti együttműködés és koordináció megerősítése. Az áldozatok jogaival foglalkozó platform létrehozása szükséges, amely képes összefogni az összes érintett szereplőt. A Bizottság áldozatjogi koordinátora biztosítani fogja az áldozatok jogaira vonatkozó különböző intézkedések következetességét és hatékonyságát. A tagállamoknak nemzeti áldozatjogi stratégiát kell kidolgozniuk.
5. Az áldozatok jogai nemzetközi dimenziójának megerősítése. Az EU és tagállamai továbbra is együttműködnek az ENSZ-szel és az Európa Tanáccsal annak érdekében, hogy előmozdítsák az uniós áldozatok jogait a partnerországokban, és megosszák egymással a bevált gyakorlatokat.

Mit tesz az EU a nemi alapú erőszak megfékezéséért?

Az Európai Parlament¹¹ 2021 októberében sürgős intézkedésekre szólított az áldozatok védelme érdekében, beleértve azokat a gyermekelhelyezési pereket is, ahol erőszak gyanúja merül fel. A 2022. áprilisi plenáris ülésen a képviselők arra szólították az Európai Bizottságot, hogy javasoljon közös uniós irányelveket a gyermekek jogainak védelméről a polgári, közigazgatási és családjogi eljárásokban. Az állásfoglalás arra is felszólította a tagállamokat, hogy tegyenek lépéseket a büntető- és polgári ügyek összekapcsolására, így elkerülve bírósági és más jogi határozatok közötti, a gyermekekre nézve káros ellentmondásokat. 2021 decemberében a képviselők arra kérték az EU-t, hogy tegye törvényileg büntethetővé a online zaklatást, online követést, a magánélet megsértését; szexuális zaklatásról készült képek rögzítését és megosztását, a kém alkalmazások használatát, fenyegetést és erőszakra való felbujtást, szexista gyűlöletbeszédet, üzenetekhez vagy közösségi média fiókokhoz való jogellenes hozzáférést, a bíróságok által elrendelt kommunikációs tilalmak megsértését és az embercsempészetet.

¹¹ Mit tesz az EU a nemi alapú erőszak megfékezéséért?

<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/priorities/szocialis-ugyek/20210923STO13419/mit-tesz-az-eu-a-nemi-alapu-eroszak-megfekezeseert> (letöltve 2022. július 28.)

Az EU gyermekjogi stratégiája 2021

Az elmúlt években több szinten is felmerült az igény a gyermekek jogainak, az áldozattá vált gyermekek helyzetének erősítésére. A Covid19 pandémia jelentősen növelte a gyermekek online töltött idejét, ami viszont megnövekedett online kockázatokat is eredményezett. Az Európai Parlament, a tagállamok, a gyermekjogi szervezetek egyaránt gyűjtötték az ezzel kapcsolatos adatokat, illetve javaslatokat. Az EU gyermekjogi stratégiája¹² alapját többek között a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény és annak három fakultatív jegyzőkönyve adja. Csaknem két évtizeddel ezelőtt született meg az Európa Tanács 2004/68/IB kerethatározata (2003. december 22.) a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről. Czine Ágnes már ekkor felhívja a figyelmet arra, hogy „a gyermekpornográfia a gyermekek szexuális kizsákmányolásának különösen súlyos formájaként az új technológiák és az Internet használata révén egyre növekvő méreteket ölt és egyre terjed.”¹³ Czine azt is kiemeli, hogy a kerethatározat egyik célja az áldozatvédelem tekintetében a sértett személyének védelme és támogatása. Ezen túlmenően megjelenik a sértetti hozzátartozók, a sértett családjának a megfelelő segítése is. Az áldozatsegítés során, pedig a sértettek jogállását védő kerethatározatban foglalt rendelkezések is előtűnnek, amelyek alapján a sértettek meghatározott körét különösen veszélyeztetett sértettnek kell tekinteni.¹⁴

A stratégia kapcsolódik a 2016 és 2021 közötti időszakra szóló gyermekjogi stratégiájához is.

A stratégia azon elemeit gyűjtöttem össze, amelyek a gyermek-áldozatokra fókuszálnak. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a gyermekek a társadalom legkiszolgáltatottabb tagjai, akik egyedül nem képesek kezelni a társadalmi kirekesztés kockázatát. A gyermekek életében teljesen összeolvad az offline és az online tér. A gyermekek, már egészen kicsi gyermekként is internetes megfélemlítés áldozataivá válhatnak, ami súlyos vagy akár végzetes mentális egészségügyi problémákat okozhat. A gyermekek online szexuális erőszaknak is áldozatul eshetnek.

A stratégia 3. pontja összegzi a gyermekekkel szembeni erőszak jellemzőit. A gyermekek lehetnek erőszakos cselekmények áldozatai, tanúi és elkövetői – a saját otthonuktól kezdve az iskolán, a szabadidős és rekreációs tevékenységeken keresztül az igazságszolgáltatási rendszerig, offline és online egyaránt.

Az integrált gyermekvédelmi rendszerek előmozdítása szervesen kapcsolódik az erőszak megelőzéséhez és az azzal szembeni védelemhez. A gyermekközpontúságot szem előtt tartva, valamennyi érintett hatóságnak és szolgáltatásnak együtt kell működnie a gyermek védelme és támogatása érdekében, a gyermek mindenek felett álló érdekének megfelelően. A Bizottság továbbra is támogatni fogja a gyermekházak (Barnahus) létrehozását az EU-ban.

A stratégia 4. pontja felhívja a figyelmet arra, hogy nagy a látencia a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében. A bűncselekmények gyermekáldozatai esetében az áldozat életkora, a jogaikkal kapcsolatos ismeretek hiánya, valamint az elérhető, életkornak és

¹² New Victims' Rights Strategy 2020-2025

¹³ CZINE Ágnes Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája 276 p. PhD (Disszertáció) 2011, 105.o.

¹⁴ uo. 108.o.

nemnek megfelelő bejelentési és támogató szolgáltatások hiánya miatt nagyon gyakran elmarad a bejelentés.

A stratégia 5. pontja hangsúlyozza, hogy gyermekek online jelenléte növeli a gyermekek szexuális bántalmazását vagy kizsákmányolását ábrázoló anyagoknak, a szextingnek, az online gyűlöletbeszédnek való kitettségüket. Egyre több emberkereskedő is használja az internetes platformokat az áldozatok behálózására és kizsákmányolására, itt is a gyermekek a különösen veszélyeztetett célcsoport.

A tagállamokat felhívják arra többek között, hogy oktassák a médiatudatosságot azért, hogy a gyermekek képesek legyenek kritikusan értékelni az online tartalmakat és segítsék EU által társfinanszírozott Biztonságosabb Internet Központok munkáját.

Az áldozatjogi és a gyermekjogi stratégia egymást megerősítve szögezi le a gyermekek különleges helyzetét. Igyekeznek a kiszolgáltatott, sérülékeny helyzetre sajátos, további védelmet és garanciát biztosító intézkedéseket javasolni, a már meglevő uniós anyag végrehajtását ellenőrzik, az együttműködés érdekében újabb és újabb felvetésekkel élnek.

Rövid történet a magyar áldozatvédelemről

2005-ben a kárenyhítésről szóló szabályozás nem a büntetőeljárásjogi törvénybe került, ezért áldozat-fogalma is bővebb, mint a sértetti fogalom. A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló törvény az áldozatoknak nyújtott szolgáltatásokat és az arra jogosult, rászoruló áldozatok számára nyújtott állami kárenyhítés (pénzbeli juttatás) szabályait foglalja össze.¹⁵ Definíciója éppúgy tartalmazza testi, erkölcsi, lelki, anyagi hátrány elszenvedését, mint az ENSZ Deklaráció és az EU Irányelv. A törvény szerint „áldozat a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként hátrányt, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el”.

2012 a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve volt Európában.¹⁶ Magyarország az alábbi nemzetközi dokumentumokhoz igazodva alakította ki az ún. gyermekbarát igazságszolgáltatást. A Pekingi Szabályok, a New Yorki Gyermejjogi Egyezmény, a Havannai Szabályok, a Rijádi Iránymutatások egyaránt alapul szolgáltak a gyermekbarát igazságszolgáltatás kidolgozásához. A 2010-es Európa Tanácsi Gyermejjogi igazságszolgáltatási irányelv részleteiben is meghatározta a speciális eljárást, ahol a gyermekek megfelelő tájékoztatást kapnak a jogaikról, illetve megfelelő védelmet biztosítanak nekik jogaik érvényesítéséhez.

2015-ben születik meg a törvény, ami az áldozatokkal foglalkozó jogi normák EU-s irányelvének való megfeleltetéshez volt szükséges.¹⁷ Ez a törvény módosította valamennyi jogszabályt, amelyek a bűncselekmény áldozataival összefüggésben rendelkezéseket

¹⁵ 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

¹⁶ Erről a Gyermejjogi Ombudsmanok Európai Hálózata (ENOC) döntött 2011 szeptemberében, Varsóban az Éves Közgyűlésén.

¹⁷ A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi CLI. törvény

tartalmazott. Egy az egyben vette át ez a törvény az áldozatjogi irányelv rendelkezéseit, és olyan környezetet megteremtését célozza, amelyben a sértett újabb traumatizálása elkerülhető. Az új 63/A. § rendelkezései szerint a sértett és a terhelt találkozását az eljárási cselekmények előtt, során és után is el kell kerülni; a sértett jelenlétét igénylő cselekményt úgy kell lefolytatni, hogy lehetőleg ne kelljen megismételni; a sértettet egyszerű és a számára is érthető stílusban és fogalmazással kell tájékoztatni az eljárással kapcsolatban felmerülő kérdésekről; a sértett részére pártfogó ügyvédi képviselőt engedélyezhető; végül a sértett vagy a sértetti jogokat gyakorló személyt kérése esetén tájékoztatni kell a terhelt esetleges szabadon bocsátásáról és szökéséről.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény szerint sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette. A korábbi törvényi fogalomhoz képest annyiban változott, hogy a szöveg egyértelművé teszi, miszerint a sértett természetes és nem természetes személy egyaránt lehet. Illetve egyértelmű utalás történik a sértett személyt ért közvetlen sérelemre, vagyis, hogy sértett az lehet, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.¹⁸ Miskolczi Barna átfogóan ír az új büntetőeljárásról szóló törvényről, amikor megfogalmazza, hogy az irányelveknek megfelelően már a törvény preambulumban deklarálja azt a célt, azaz, hogy a kódex a tisztességes, hatékony és ésszerű időn belüli eljárás biztosítását tűzi ki maga elé. Ezek a célok egyúttal a sértett helyzetét is javítják, lehetővé teszik, hogy hamarabb lezárják az ügyét és hamarabb megtörténjen a kárhelyreállítás.¹⁹

A miniszteri indoklás megfogalmazza, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény hangsúlyozottabban fordul a sértett felé az eljárásban, próbálja biztosítani a rehabilitálás lehetőségét, megjelenti a különleges bánásmódot igénylő sértett kategóriáját. A sérülékeny csoportba tartozó személyek érdekei fokozott védelemben részesülnek. Mindezekkel igyekszik megfelelni az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatos elvárásoknak és az Európai Unió áldozatvédelmi irányelvének.

A 2020. évi XLIII. törvény módosította a büntető eljárási törvényt és a bíróság, az ügyészség, valamint a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen legyen. Továbbá az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével hajtja végre, illetve a büntetőeljárással összefüggésben biztosítja az Alaptörvényben, az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett gyermek jogairól szóló egyezményben, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben és más törvényekben megfogalmazott, gyermeket megillető jogok hatékony érvényesülését.²⁰ Ezzel lényegében egy izlandi modellt, a Barnahust vezet be a törvény, ahol az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem folyamatosan együttműködik, tevékenységük szorosan összekapcsolódik. A Barnahus módszerrel a szexuális abúzus áldozatává vált gyermek

¹⁸ T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról

¹⁹ MISKOLCZI Barna: „Preambulum” In: Polt Péter (szerk.): Kommentár a büntetőeljárási törvényhez. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 36. o

²⁰ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 87. § (1) b) pont

törvényszéki meghallgatása történik. Központi célkitűzése, hogy gyermeknek csak egy alkalommal kelljen a traumáról beszélnie és a meghallgatás során szerzett vallomás/információ elegendő bizonyítékkal szolgáljon a vádemeléshez, ítélethozatalhoz. A meghallgatáskor kép- és hangrögzítés történik, mely azért is rendkívül fontos, mivel a gyermek sok esetben nem szavakkal, hanem nonverbális kommunikációval „jelzi” a vele történeteket. A monitoring szobában az igazságszolgáltatás és gyermekvédelem szakemberei monitoron keresztül követhetik végig a beszélgetést és lehetőségük van a kérdéseiket feltenni a gyermekhez, melyeket a meghallgatást lefolytató szakember tolmácsol. A Barnahusban a gyermek egyszeri meghallgatása mellett orvosi vizsgálatot is végeznek – melynek eredménye az eljárás során tárgyi bizonyítékként szolgál – és sor kerül továbbá a gyermek traumájának pszichológus által végzett terápiájára is.²¹

Az állam kiemelt feladata a bűnözés okozta anyagi, erkölcsi, lelki károk csökkentése, enyhítése, amennyiben lehetséges, felszámolása.²² Az áldozatsegítés és az áldozatvédelem elsődleges feladata a bűncselekmény miatt felmerült egyéni hatások és költségek mérséklése, amely optimális esetben másodlagosan összetársadalmi szinten is költségmegtakarítást jelent, javítja a társadalom mentális állapotát és humán erőforrásokat szabadít fel. A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény módosításával azt célozzák, hogy minden áldozat eljusson a megfelelő szakemberhez, immár XXI. századi technika igénybevételével is. 2021. január 1. napjától az áldozatsegítő szolgálat akár e-mailen is fogadhatja az áldozatok kérelmeit, megkereséseit. A módosítások kiemelt célja, hogy az áldozatok és az állami áldozatsegítő szervezetek közötti kapcsolatfelvétel hatékonyabbá tételével bevezessék az akár 90%-os áldozatelérést is megvalósító úgynevezett „opt-out” rendszert. A korábbi opt-in rendszerben képest az áldozat saját maga kereste fel az áldozatsegítő szolgálatokat. Ezzel szemben az áldozatok közvetlen elérésén alapuló, úgynevezett opt-out rendszer azt jelenti, hogy az áldozatokat közvetlenül az állami áldozatsegítő szolgálat keresi meg és ajánlja fel részükre a segítséget. 2020-ban országos áldozatsegítési kommunikációs kampány is indult Magyarországon.²³

Összegzés

Vannak jobb sorsú, azaz a gyakorlatban jól alkalmazott kódexek és vannak olyanok, amelyek gyakorlatba történő átültetése komoly akadályokba ütközik. A „nehéz sorsú” törvénykönyvek esetében nem lehet mindig megoldás a törvényszöveg módosítása, annál inkább a jogalkalmazó felkészítése a hatékony alkalmazásra. Az áldozati/sértetti jogokat biztosító jogi normák esetében ez fokozottan érvényes. Miközben az Európai Unióban szilárd szabályrendszer garantálja az áldozatok jogait, a bűncselekmények áldozatai még mindig nem támaszkodhatnak teljes mértékben ezekre a jogaikra. Ezért javítani kell az uniós szabályok gyakorlati alkalmazását. El kell érni, hogy a bűnüldöző hatóságok képesek legyenek jobban odafigyelni a sértettek szükségleteire, illetve, hogy tisztelettel bánjanak velük. A helyreállító igazságszolgáltatási szolgáltatásokat nyújtó személyek, az áldozatsegítő szervezetek

²¹ Végső előterjesztői indokolás a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvényhez

²² INDOKOLÁSOK TÁRA 6. szám, A MAGYAR KÖZLÖNY MELLÉKLETE, 2021. január 6., szerda
Végső előterjesztői indokolás az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2020. évi CLXV. törvényhez

²³ „vansegitseg.hu” áldozatsegítési portál, illetve „Áldozatsegítő Központ” elnevezésű Facebook-oldal

szakemberei megfelelő szintű képzéssel kell, hogy rendelkezzenek. 2022-ben ezek az Európai Unió áldozatokkal kapcsolatos legfőbb törekvései.

